

DOI: 10.18372/2307-9061.77.20796

УДК 316.624:340(045)

І. Ф. Літвінова,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0674-8728>

Р. А. Садигов,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РЕАГУВАННЯ НА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В МАЛИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ УКРАЇНИ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна

E-mails: iryna.litvinova@npp.kai.edu.ua, rustamsa@bigmir.net

Мета: дослідити правові та соціальні особливості протидії домашньому насильству в малих населених пунктах України з урахуванням викликів місцевого контексту. **Методи дослідження:** для досягнення визначеної мети були використані загальні та спеціальні наукові методи, зокрема діалектичний, методи системності, аналізу та порівняльно-правовий. **Результати:** у ході дослідження встановлено, що у малих населених пунктах України доступ до правового захисту та соціальної підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства, залишається обмеженим. Існуюча правозастосовна практика демонструє низьку ефективність, що обумовлюється як інституційними проблемами, так і нестачею кадрових і матеріальних ресурсів. Аналіз діяльності органів місцевого самоврядування та соціальних служб засвідчив потребу в посиленні координації, чіткішому розподілі функцій і формуванні дієвих процедур реагування. Окрему увагу було приділено чинній нормативно-правовій базі у сфері протидії домашньому насильству, зокрема її актуалізації відповідно до останніх законодавчих змін. Водночас зафіксовано наявність потенціалу локальних програм, які за умов належної підтримки можуть стати основою сталих механізмів запобігання насильству в громадах. **Обговорення:** однією з ключових перешкод у сфері протидії домашньому насильству в малих населених пунктах є низький рівень інформованості мешканців про наявні механізми захисту. До цього додається вплив локального соціального контексту. Працівники правоохоронних органів, у свою чергу, іноді надають перевагу «неформальному вирішенню» конфліктів – особливо коли мають особисті зв'язки з обома сторонами інциденту. Це суттєво знижує довіру до системи правового захисту та створює відчуття безперспективності у самих постраждалих. Таким чином, ситуація потребує не лише вдосконалення правових інструментів, а й глибших змін у соціальних уявленнях та міжособистісній культурі в громадах.

Ключові слова: домашнє насильство; протидія; кривдники; механізми захисту; прокуратура; правовий захист; соціальні аспекти; міжвідомча взаємодія; постраждалі; правоохоронні органи; просвітницька діяльність; превентивні заходи.

Постановка проблеми та її актуальність. Домашнє насильство, попри формальне визнання його як серйозного порушення прав людини, досі залишається тією проблемою, яку не

завжди видно з першого погляду. Вона нерідко оминається як у правовому полі, так і в соціальному дискурсі, хоча її наслідки – набагато ширші, ніж здається. Йдеться не лише про

фізичну чи емоційну шкоду. Страждає те, що називають суспільною тканиною: руйнується довіра, слабшають зв'язки між людьми, зникає відчуття безпеки. На рівні міжнародної політики, включно з українським контекстом, поступово утверджується думка, що проблема насильства в родині – це не приватна справа, а комплексне соціальне явище, на яке мають реагувати не лише поліція чи суд, а й громада, служби підтримки та держава загалом [2; 5].

Ще однією причиною є психологічне ставлення населення: багато людей знецінюють проблему домашнього насильства на фоні війни. І саме ця проблема, на наше переконання, є найбільш критичною. Адже воєнний стан має ще більший вплив на психіку як постраждалої особи так і кривдника, і може спричинити більш тяжкі наслідки, ніж у мирний час. Тому на нашу думку, обставина «вчинення в умовах воєнного стану» має визнаватися як обтяжуюча у випад-

ках притягнення до відповідальності. Існує також думка, що вчинення таких злочинів як домашнє насильство, сексуальне насильство тощо, в умовах воєнного стану, має визнаватися як жорстоке поводження до людини у розумінні статті 3 Європейської конвенції, зважаючи на вразливий стан людини та явну небезпеку, з чим цілком ми погоджуємося. У зв'язку з цим виникає необхідність внесення змін до Кримінального кодексу України [9].

Причини, що ускладнюють боротьбу з таким насильством, доволі різноманітні. Це і низький рівень правової освіченості у значної частини населення, і стійкі гендерні стереотипи, зокрема щодо «природної» ролі жінки, і доволі поширена недовіра до правоохоронців або судової системи [7]. Для багатьох постраждалих усе це – реальні бар'єри, що не дозволяють звернутись по допомогу навіть тоді, коли вона життєво необхідна.

Рік	Кількість звернень до поліції	Відкрито кримінальних проваджень	Справи, передані до суду	Частка справ, переданих до суду, %
2019	141 814	1 068	759	71,7
2020	208 748	2 213	1823	82,4
2021	144 394	2 432	2136	87,8
2022	244 381	1 498	1249	83,3
2023	291 428	2 705	2243	82,9

Статистика, яку надає Національна поліція, лише підтверджує зростання напруги. Лише за п'ять років – з 2019 до 2023 – кількість звернень щодо випадків домашнього насильства майже подвоїлась: від 141 тисячі до понад 291 тисячі [6]. За три місяці 2025 року до Національної поліції України надійшло 32 268 заяв та повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, що на 23,6 тис. менше, ніж за аналогічний період минулого року. Про це йдеться у відповіді Національної поліції на інформаційний запит Українських національних новин.

Звичайно, частково це може свідчити про зростання довіри до системи. Але паралельно видно й інше – значна частина справ не доходить до суду. Це означає, що механізм реагування, хоч і працює, та все ж не повною мірою.

Особливо загострюється ця проблема в малих населених пунктах – там, де всі всіх знають, і де втручання «з боку» часто вважається недоречним. У таких умовах люди нерідко вирішують усе «по-сімейному», без залучення офіційних структур. Традиційне мислення, страх розголосу, осуд сусідів – усе це робить ситуацію ще складнішою [8]. Постраждалі часто лишаються сам на сам зі своєю бідою, без реальної можливості звернутися по захист.

Так, в Україні існує правова база – і Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», і положення Стамбульської конвенції формально закріплюють механізми захисту [1; 2]. Проте на практиці, особливо в глибинці, багато з них залишаються лише на папері. Кризові кімнати, мобільні бригади, притулки – у кращому разі вони працюють епізоди-

чно, у гіршому – взагалі відсутні. Бракує не лише ресурсів, а й чіткої координації між службами [3]. Іноді все тримається на ентузіазмі окремих фахівців – але це не може бути сталою системою.

Ще одна велика прогалина – це інформація. Багато людей просто не знають, куди звертатися, з чого починати, що їм належить за законом [5; 7]. Кампанії з інформування часто обмежуються містами, не охоплюючи віддалені громади. Як результат – насильство досі сприймається як особиста справа родини, яку «не вносять на люди». А це, своєю чергою, лише затягує проблему і збільшує ризик повторення.

Розрив між тим, як система має працювати, і тим, як вона працює насправді – надто відчутний. І саме в регіонах, де проблема найгостріша. Саме тому так важливо переглядати підходи до захисту постраждалих – не абстрактно, а з урахуванням конкретного локального контексту. Люди сьогодні дедалі частіше говорять вголос, що потребують дієвого захисту. І це вже не просто прохання – це чіткий суспільний запит.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Тема домашнього насильства за останні роки стала набагато помітнішою у фахових колах в Україні. Її активно почали обговорювати не лише юристи, а й соціологи, психологи та навіть фахівці суміжних галузей. Незважаючи на не популярність обраної тематики для обговорення серед населення, проблематику вчинення домашнього насильства в Україні досліджували ряд фахівців: А. Блага, М. Хавронюк, І. Літвінова, С. Дорош, А. Зануда, О. Харитонova, Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем» та інші.

Здебільшого наукові публікації зосереджуються на правовому аналізі, темі доступності захисту для постраждалих та гендерному аспекті. Часто також звертаються до статистики. Наприклад, у звітах таких організацій, як UNFPA чи ООН-Жінки, підкреслюється, що в умовах пандемії, а пізніше й війни, проблема домашнього насильства лише загострилась [5; 7].

Проте, попри загальний інтерес до теми, окремі важливі питання досі лишаються на маргінесі. Зокрема, дуже мало досліджується ситуація саме в невеликих населених пунк-

тах [8]. Там контекст зовсім інший: інші зв'язки між людьми, інший рівень доступу до сервісів і навіть інша реакція на прояви насильства. Більшість статей подають загальнонаціональну картину, а про локальні особливості або не йдеться взагалі, або згадка про них – побіжна.

У таких умовах стає зрозуміло, що аналізу тільки цифр недостатньо. Дані можуть показати, скільки було звернень чи проваджень, але вони не відповідають на запитання «чому» і «як саме» реагували у кожному конкретному випадку. Соціальний контекст важко звести до відсотків.

Тому дослідження, які орієнтуються саме на локальний рівень, сьогодні виглядають особливо потрібними. Вони можуть не лише показати, що не працює, але й пояснити – чому саме. І це вже створює можливість змінювати політику: не загалом, а точково, з урахуванням того, як усе виглядає «на місцях» [8].

Мета статті: дослідити правові та соціальні особливості протидії домашньому насильству в малих населених пунктах України з урахуванням викликів місцевого контексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема домашнього насильства у малих населених пунктах України вимагає підходу, який не обмежується лише правовими інструментами. Тут усе набагато складніше: потрібно брати до уваги й соціальний фон, і організаційні можливості, й навіть те, як люди на місцях ставляться до самої теми. Законодавчі норми наче є – і вони доволі чітко виписані [1; 2]. Але це ще не означає, що вони діють. У багатьох регіонах на практиці реалізація правового захисту залишається частковою або взагалі формальною.

Послуги, які мають бути доступними для тих, хто звертається по допомогу, насправді розподілені нерівномірно. Десь є кризова кімната, а десь – навіть гаряча лінія не працює. Проблем додає і те, що бракує фінансування, не вистачає фахівців, а технічна база – у край поганому стані. Це створює середовище, у якому прояви насильства можуть тривати роками й залишатися невидимими для статистики [6].

Реагування з боку поліції в маленьких громадах, на жаль, часто має формальний характер. Люди знають один одного, тож об'єктивність

рішень легко втрачається. Буває, що випадки насильства зводять до звичайної «сімейної сварки», після чого все лишається, як було. Постраждала особа у таких умовах просто не має до кого звернутися.

До всього цього додається ще й те, що багато людей не завжди розуміють, де межа між конфліктом і насильством. Традиційне уявлення про «не чіпай чужу сім'ю» досі дуже сильне. А якщо ще й врахувати, що ніхто особливо не роз'яснює права й не проводить інформаційних заходів – то проблема лише загострюється. Через це хибні переконання продовжують існувати у свідомості людей.

Так, подекуди є позитивні приклади – хтось організував мобільну бригаду, деś відкрили консультаційний кабінет. Але все це – радше винятки, ніж правило. Найчастіше такі ініціативи діють лише в кількох районах і залежать від конкретної людини, яка «тягне» цю роботу. Інституційної системності зазвичай немає [8].

Часто фіксується збільшення звернень до поліції, і дехто сприймає це як знак покращення. Але така динаміка не завжди означає, що система стала кращою – можливо, просто запровадили нову форму звітності або тимчасово активізували інформування [6]. Водночас кількість справ, які реально доходять до суду, залишається відносно невеликою. Це говорить про те, що повного захисного механізму немає.

Не можна забувати й про випадки, які взагалі не потрапляють у поле зору правоохоронців. Люди мовчать – бо не довіряють, бо бояться втратити підтримку, бо залежні від кривдника. Особливо це стосується сільських жінок, які часто живуть у консервативному середовищі, де переважає думка, що про таке «не прийнято говорити». А якщо ще й додати тиск з боку родичів чи сусідів – то результат очевидний: насильство замовчується.

У таких умовах важко переоцінити значення довіри до поліції. Але саме цієї довіри часто не вистачає. Іноді через байдужість, іноді через відсутність чітких знань про алгоритм дій. Це одна з ключових точок, яку потрібно посилювати, якщо ми хочемо мати хоч якісь зміни.

Окрема проблема – брак комунікації між тими, хто має інформувати населення, і самими

людьми. У багатьох випадках ніхто не знає, що існують гарячі лінії, як ними скористатися, куди дзвонити, що говорити. Загальноукраїнські кампанії часто не доходять до невеликих міст або селищ [5; 7]. У результаті формується уявлення, що домашнє насильство – це щось особисте, про що не треба говорити. Це лише поглиблює ізоляцію й зменшує готовність постраждалих звертатися по допомогу.

Можливим рішенням могла б стати комунікація через прості, але ефективні засоби. Наприклад, система SMS-сповіщень. Вона вже використовується для попередження про надзвичайні ситуації – то чому б не задіяти її й у питаннях безпеки в родинах? Повідомлення могли б містити контакти, короткий алгоритм дій, посилання на довідкові ресурси. Для тих регіонів, де з інтернетом проблеми, це може бути єдиний реальний спосіб отримати важливу інформацію.

Одним із реальних способів впливу на сприйняття теми домашнього насильства є соціальна реклама. І хоча часто її сприймають як другорядний інструмент, насправді – це важливий канал комунікації з суспільством. Телевізійні ролики, що транслюються на регіональному або загальнонаціональному рівні, можуть не просто інформувати, а змінювати ставлення [5; 7]. Якщо такий контент адаптований до місцевої специфіки – він справляє набагато більший ефект. Особливо там, де інакших джерел інформації небагато. Власне, саме через подібні матеріали формується суспільне несприйняття насильства і руйнуються стереотипи щодо тих, хто звертається по допомогу. Тому державна інформаційна політика, яка включає такі інструменти, – це не розкіш, а необхідність.

Ще одна серйозна проблема – ситуації, коли люди вже звернулися, але не отримали реального захисту. Часом термінові заборонні приписи не оформлюються взагалі. А іноді – оформлюються, але не виконуються. Причини можуть бути різні: хтось не розуміє, як вони працюють; хтось вважає, що це «для галочки». Але у підсумку виходить парадокс: людина, яка постраждала, змушена йти з дому, а кривдник – ні. Це

точно не про справедливість і не про відновлення безпеки. Швидше – навпаки.

У маленьких громадах соціальні служби працюють, як правило, з мінімальними ресурсами. Часто вони можуть лише надати консультацію або перенаправити людину до іншої інстанції. Повноцінної допомоги – з притулком, юридичним супроводом і психологом – у більшості населених пунктів просто немає [8]. У таких умовах неабияку роль відіграють громадські організації. Але й тут є обмеження: усе тримається на ентузіазмі, грантах і дуже обмежених можливостях.

Інформування на місцях має бути не одноразовим, а постійним – і не лише для постраждалих. Люди, які можуть стати свідками насильства, – вчителі, медики, працівники соціальної сфери – також потребують підготовки. Їхня роль надважлива, бо саме вони першими помічають сигнали тривоги. Але на практиці ці фахівці часто мовчать: або бояться втрутитися, або не розуміють, що мають право діяти. Тому системне навчання для них – це те, що давно мало б бути нормою, а не винятком.

Про дітей часто згадують лише побіжно, хоча саме вони нерідко стають невидимими жертвами. Якщо навіть не фізично, то емоційно вони переживають усе, що відбувається вдома. А в невеликих містах і селах діти можуть просто боятися щось сказати. Страх, сором, лояльність до батьків – усе це змушує їх мовчати. І тут особливо важлива роль шкільних психологів, соціальних працівників, педагогів. Вони мають бути частиною системи реагування. Але часто у них немає ні чіткого алгоритму, ні підтримки з боку інших структур. Це створює відчуття безпорадності.

Окреме питання – це кривдники. Про них згадують найменше, хоча без впливу на їхню поведінку складно говорити про зміни. Зазвичай усе закінчується адміністративним покаранням, а далі – тиша. Ніякої реабілітації, ніякої корекції. А між тим, саме робота з такими людьми – через психокорекційні програми чи хоча б мотиваційні консультації – могла б реально зменшити повторюваність насильства. У малих населених пунктах таких практик майже немає. А мали б бути.

На місцевому рівні реалізація політики протидії домашньому насильству часто виявляється недостатньо послідовною. У багатьох громадах вона не є пріоритетною ні у фінансовому, ні у кадровому вимірах. Програми, які формально приймаються, не завжди мають реальний вплив – переважно через відсутність ресурсного підкріплення, низьку залученість посадовців і нестачу виконавчої ініціативи. За таких умов важко очікувати сталих результатів. Доцільним у цій ситуації є посилення мотиваційної складової для громад: через підтримку проєктів міжмуніципального співробітництва, надання доступу до грантового фінансування, а також можливість методичної супровідної підтримки.

Варто зазначити, що окремі громади все ж демонструють практики, які можуть бути прикладом для інших. Зокрема, йдеться про випадки, коли за участі в міжнародних програмах вдається запустити кризові кімнати, гарячі лінії або координаційні ради. Такі ініціативи формуються на стику зовнішнього супроводу й внутрішньої зацікавленості, що й створює результат. Водночас без системної підтримки вони лишаться поодинокими. Масштабування подібного досвіду вимагає не лише фінансів, а й нормативної інтеграції успішних практик у загальний політичний контекст.

Одним із найбільш проблемних аспектів залишається взаємодія між структурами, які мали б реагувати на випадки насильства спільно. У багатьох громадах ця співпраця не має затвердженого алгоритму: відсутні протоколи, не визначено відповідальність кожного учасника процесу, і зрештою – рішення приймаються з великим запізненням або не ухвалюються зовсім. Координація між поліцією, соціальними службами, освітніми й медичними закладами нерідко залежить виключно від ініціативи окремих працівників. У таких умовах формалізація механізмів міжвідомчої взаємодії виглядає не лише бажаною, а й обов'язковою.

Важливим кроком у напрямку посилення ефективності реагування є впровадження електронних систем фіксації звернень. Вони дозволяють оперативно передавати інформацію між службами, знижують ризик втрати звернень, а також допомагають в організації подальшого

моніторингу. Досвід впровадження таких рішень у ряді міст засвідчив зростання якості комунікації. Проте доступ до таких технологій залишається обмеженим, особливо для громад з низьким рівнем цифрової інфраструктури. У цьому контексті роль держави полягає не лише в методичному, а й у технічному забезпеченні подібних проєктів.

Освітнє середовище, попри свій потенціал, досі не використовується повною мірою в контексті профілактики насильства. У багатьох школах відсутні структуровані програми, немає необхідних знань у педагогів, а сама тема часто сприймається як така, що виходить за межі «основного навчального процесу». У результаті – школа не стає точкою раннього виявлення, хоча має всі можливості для цього. Тому необхідним є не лише розроблення навчальних модулів, а й чітке визначення ролі освітніх працівників у системі реагування. Залучення шкільних психологів і соціальних педагогів має стати не епізодичним, а структурним елементом.

Не менш вагому роль у загальному стані речей відіграють економічні чинники. Якщо постраждала особа не має змоги залишити дім через відсутність житла, роботи або доступу до елементарної фінансової підтримки, юридичний захист часто залишається формальністю. Уразливі групи, особливо жінки з дітьми, потребують комплексної допомоги – правової, матеріальної, побутової. Відсутність таких компонентів зводить до мінімуму ефективність навіть найкращих нормативних механізмів.

У сільських громадах або невеликих містах важливо не залишати поза увагою потенціал лідерів думки – представників релігійних спільнот, активістів, громадських діячів. Їхнє публічне ставлення до теми домашнього насильства здатне істотно впливати на рівень обізнаності й толерантності в локальній спільноті. Встановлення партнерств з такими особами може зміцнити профілактичну складову, особливо в середовищах, де рівень формальної довіри до державних інституцій є низьким.

Професійна підготовка фахівців, які працюють із випадками насильства, потребує окремого акценту. Йдеться не лише про поліцейських, а й про працівників соціального

сектору, освітян, медиків. Їхній рівень компетентності, готовність до міжвідомчої співпраці та розуміння власної ролі у процесі – це те, що напряму впливає на кінцевий результат. Тому підвищення кваліфікації має бути не разовою ініціативою, а системним, закріпленим підходом.

Завершальним, але не менш важливим, є питання оцінки ефективності. Наявні механізми моніторингу здебільшого не дозволяють робити висновки про реальний вплив заходів. Брак якісних показників, зосередження на формальній статистиці та відсутність незалежного контролю знижують прозорість процесів. Для вирішення цієї проблеми доцільно розробити систему багаторівневих індикаторів, які враховуватимуть не лише кількість заходів, але й рівень інформованості, задоволеності послугами, ступінь довіри до інституцій. Залучення до моніторингу незалежних структур або громадськості дозволить забезпечити більшу об'єктивність.

Одним з актуальних напрямів є створення регіональних координаційних рад або робочих груп, які б включали представників усіх дотичних сфер. Їхня мета – забезпечення координації дій, розробка спільних програм, обмін інформацією та впровадження спільних заходів. Такі моделі вже апробовані в окремих регіонах України в межах міжнародних проєктів. Важливо не допустити їхньої формалізації або дублювання повноважень існуючих структур. Ефективність таких рад значною мірою залежить від лідерства, прозорості та регулярної комунікації між членами.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що країни, які досягли успіху у сфері протидії домашньому насильству, зробили ставку на довгострокові міжвідомчі програми, потужну інформаційну кампанію та інвестування в підтримку постраждалих. У Швеції, Канаді, Нідерландах широко застосовуються програми ресоціалізації кривдників, навчальні програми для поліції, а також централізовані центри підтримки, де постраждалий може отримати допомогу без переходу від інституції до інституції. Україна має потенціал до адаптації цих підходів із урахуванням специфіки малих громад.

Таким чином, аналіз основного матеріалу дозволяє зробити висновок, що подолання домашнього насильства в малих містах України можливе лише за умов комплексного підходу. Він має включати нормативні зміни, інституційне зміцнення, просвітницьку роботу, міжвідомчу співпрацю та фінансову підтримку. Особливу увагу слід приділити локальній специфіці, оскільки саме вона значною мірою визначає рівень доступу до захисту та якості реагування. Тільки за умови активної участі держави, місцевої влади та громадянського суспільства можна сформувати ефективну систему запобігання домашньому насильству на рівні малих громад. Одним із напрямів, який у багатьох громадах поступово починає реалізовуватись, є створення локальних координаційних рад або робочих груп. До їх складу зазвичай входять представники ключових установ – поліції, соціальних служб, медичних закладів, освітньої сфери, а також громадських об'єднань. Їхня мета – не лише координувати дії, а й налагоджувати обмін інформацією, спільно планувати заходи та реагувати на проблеми вчасно. В окремих регіонах України такі моделі вже функціонують, здебільшого в межах підтримки міжнародних організацій. Однак подальший розвиток таких структур потребує чіткого розподілу повноважень і уникнення дублювання вже існуючих функцій. Там, де ця взаємодія будується формально, ефект виявляється мінімальним. Але якщо вдається налагодити живий контакт, зробити цю взаємодію постійною, тоді можна говорити про реальні зміни.

Приклади інших країн можуть бути орієнтиром у цьому процесі. У Швеції, Канаді, Нідерландах питання домашнього насильства розглядають комплексно: працюють не лише кризові служби, а й освітні програми для поліції, центри допомоги з повним супроводом, програми ресоціалізації для кривдників. Людина, яка зазнала насильства, там не має потреби звертатися до десяти різних служб – вона отримує все в одному місці.

Показовим є також досвід Нової Зеландії, де на законодавчому рівні передбачено можливість оплачуваної відпустки для постраждалих. Це

дає їм час і ресурси, щоб вирішити житлові питання, звернутися по допомогу або просто відновитися емоційно — без ризику втратити роботу. Такий підхід свідчить про глибоке розуміння проблеми на рівні політики та демонструє, що реабілітація постраждалих потребує не меншої уваги, ніж покарання кривдників.

Загалом, аналіз наявних умов і практик дозволяє говорити про необхідність цілісного підходу. Він має включати не лише нормативне регулювання, але й стабільне фінансування, навчання фахівців, взаємодію служб, просвітницьку роботу. Найважливіше – враховувати особливості місцевих умов. Бо саме на місцях – у громадах, де всі всіх знають, де один соціальний працівник виконує функції кількох служб, – вирішується, чи матиме постраждала особа реальну підтримку, чи залишиться сам на сам із проблемою. І саме тому успіх можливий лише тоді, коли над цим працюють разом: держава, місцева влада та активна громада.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що проблема домашнього насильства в малих населених пунктах України має системний характер і охоплює як правові, так і соціокультурні аспекти. Попри наявність законодавчої бази, яка формально відповідає міжнародним стандартам, на практиці реалізація механізмів захисту залишається фрагментарною. Вона суттєво ускладнюється обмеженими ресурсами, недостатнім рівнем міжвідомчої взаємодії та нерівномірною обізнаністю населення щодо своїх прав і способів отримання допомоги.

Особливої уваги заслуговує високий рівень латентності випадків насильства. Багато постраждалих не звертаються до органів влади, побоюючись осуду, недовіри або бездіяльності з боку уповноважених служб. У цьому контексті показовою є також формалізація правозастосовної практики, коли відповідні інституції діють радше з міркувань звітності, ніж реального захисту. Тим не менш, спостерігається поступовий розвиток локальних ініціатив, що демонструють потенціал громад до самостійного пошуку рішень та адаптації існуючих механізмів до власних умов.

Серед визначальних бар'єрів залишаються: інституційна інерція, соціальна стигматизація, відсутність постійної інфраструктури підтримки, а також недостатня підготовка фахівців, які працюють із постраждалими. У зв'язку з цим доцільно розглядати громади не лише як об'єкти політики, а як її суб'єкти – із власною відповідальністю, можливостями та ініціативами. Підвищення ролі неурядового сектору, релігійних спільнот, закладів освіти й охорони здоров'я у формуванні безпечного середовища має стати частиною довгострокової стратегії державної підтримки.

Враховуючи специфіку малих територіальних громад, ефективна протидія домашньому насильству потребує адаптивного підходу, зорієнтованого на реальні умови – а не виключно на загальні нормативні моделі. Ключовими завданнями залишаються: запровадження сталих цільових програм, розвиток професійних компетентностей серед фахівців, створення безпечних і доступних каналів звернення. За умови узгоджених дій на всіх рівнях – від центральної влади до місцевих ініціатив – можливо сформувати життєздатну систему, що реально реагуватиме на виклики та зменшуватиме рівень насильства в громадах.

Література

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 09.10.2025).

2. Стамбульська конвенція: Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Ратифіковано Законом України від 20 черв. 2022 р. № 2319-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 09.10.2025).

3. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серп. 2018 р. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.10.2025).

4. Національна стратегія у сфері прав людини: затверджена Указом Президента України від 25 серп. 2015 р. № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text> (дата звернення: 09.10.2025).

5. UNFPA в Україні. Боротьба з гендерно зумовленим насильством. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/gender-based-violence> (дата звернення: 09.10.2025).

6. Кількість випадків домашнього насильства зросла на 20%: МВС та парламент працюють над посиленням відповідальності / Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasylstva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-pratsiuiut-nad-posylenням-vidpovidalnosti> (дата звернення: 09.10.2025).

7. ООН-Жінки в Україні. Аналітична довідка: Гендерно зумовлене насильство під час війни в Україні. 2023. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-11/UN%20Policy%20Paper%20on%20GBV_FINAL%20UKR.pdf (дата звернення: 09.10.2025).

8. OSCE. Протидія насильству щодо жінок в Україні: рекомендації щодо міжвідомчої взаємодії. Київ, 2020. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/ukraine> (дата звернення: 09.10.2025).

9. Літвінова І.Ф., Лінчук Б.Ф. Запобігання та протидія домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Київ: НАУ, 2023. № 3(68). С. 215-222. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.68.17995>

References

1. Pro zapobihannya ta protydiyu domashnomu nasylstvu: Zakon Ukrayiny vid 7 hrud. 2017 r. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (data zvernennya: 09.10.2025).

2. Stambulska konventsiya: Konventsiya Rady Yevropy pro zapobihannya nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyshchamy. Ratyfikovano Zakonom Ukrayiny vid 20 cherv. 2022 r. № 2319-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (data zvernennya: 09.10.2025).

3. Pro zatverdzhennya Poryadku vzayemodiyi subyektiv, yaki zdiysnyuyut zakhody u sferi zapobihannya ta protydiyi domashnomu nasylstvu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 22 serp. 2018 r. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (data zvernennya: 09.10.2025).

4. Natsionalna stratehiya u sferi prav lyudyny: zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 25 serp. 2015 r. № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text> (data zvernennya: 09.10.2025).

5. UNFPA v Ukrayini. Borotba z genderno zumovlenym nasylstvom. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/gender-based-violence> (data zvernennya: 09.10.2025).

6. Kilkist vypadkiv domashnoho nasylstva zroslo na 20%: MVS ta parlament pratsuyut nad posylennyam vidpovidalnosti / Uryadovyy portal Kabinetu Ministriv Ukrayiny. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-](https://www.kmu.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasylstva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-pratsuyut-nad-posylennyam-vidpovidalnosti)

[domashnoho-nasylstva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-pratsuyut-nad-posylennyam-vidpovidalnosti](https://www.kmu.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasylstva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-pratsuyut-nad-posylennyam-vidpovidalnosti) (data zvernennya: 09.10.2025).

7. OON-Zhinky v Ukrayini. Analitychna dovidka: Genderno zumovlene nasylstvo pid chas viyny v Ukrayini. 2023. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-11/UN%20Policy%20Paper%20on%20GBV_FINAL%20UKR.pdf (data zvernennya: 09.10.2025).

8. OSCE. Prottydiya nasylstvu shchodo zhinok v Ukrayini: rekomendatsiyi shchodo mizhvidomchoyi vzayemodiyi. Kyiv, 2020. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/ukraine> (data zvernennya: 09.10.2025).

9. Litvinova I.F., Linchuk B.F. Zapobihannya ta prottydiya domashnomu nasylstvu v Ukrayini v umovakh voyennoho stanu. *Naukovi pratsi Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Yurydychnyy visnyk «Povitryane i kosmichne pravo»*. Kyiv: NAU, 2023. № 3(68). P. 215-222. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.68.17995>.

FEATURES OF LEGAL AND SOCIAL RESPONSE TO DOMESTIC VIOLENCE IN SMALL SETTLEMENT AREAS OF UKRAINE

State University «Kyiv Aviation Institute»
Lubomyr Huzar Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mails: iryna.litvinova@npp.kai.edu.ua, rustamsa@bigmir.net

Purpose: to explore the legal and social particularities of combating domestic violence in small towns of Ukraine, with regard to the challenges posed by the local context. **Research methods:** to achieve the stated purpose, a combination of general and special scientific methods was used, including the dialectical method, systems approach, analytical methods, and the comparative legal method. **Results:** the study has revealed that in small towns of Ukraine, access to legal protection and social support for victims of domestic violence remains limited. The current law enforcement practices demonstrate low effectiveness, which is due to both institutional issues and a lack of human and material resources. The analysis of the activities of local self-government bodies and social services indicated a need for improved coordination, clearer distribution of responsibilities, and the development of effective response procedures. Particular attention was given to the current regulatory framework in the sphere of combating domestic violence, especially its adaptation to recent legislative changes. At the same time, local programs were found to have significant potential, which — if properly supported — could serve as a foundation for sustainable community-based prevention mechanisms. **Discussion:** the results indicate that one of the key obstacles to effectively combating domestic violence in small communities is the low level of public awareness regarding existing protection mechanisms — particularly hotlines, mobile intervention teams, and specialized support services. This is compounded by the influence of local social dynamics: in settings characterized by close interpersonal ties, fear of community judgment, the desire to avoid publicity, and deeply rooted stereotypes about "private family matters" create an environment where violence is silenced. In such conditions, victims often avoid contacting the police, fearing public exposure or lack of proper support. Law enforcement officers, in turn, may favor informal conflict resolution — especially in cases where they have personal ties with both parties involved. This significantly undermines public trust in the legal protection system and fosters a sense of hopelessness among victims. Thus, the situation requires not only improvements in legal instruments but also deeper shifts in social perceptions and interpersonal culture within communities. Raising legal awareness, promoting zero tolerance for violence, and strengthening trust in protection institutions are essential prerequisites for ensuring an effective local-level response. Without such changes, even a formally well-structured system cannot provide adequate protection for victims in small communities.

Key words: domestic violence; small towns; legal protection; social aspects; interagency cooperation; victims; law enforcement agencies; public awareness; preventive measures.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2025